

Petruška Šustrová – Josef Mlejnek jr.:
***Zaostřeno na komunismus.* Praha:**
Euroslavica, 2014, 294 s.

V roce 2014 vydalo nakladatelství Euroslavica pro Nadační fond angažovaných nestraníků knihu Petrušky Šustrové a Josefa Mlejníka jr. *Zaostřeno na komunismus*. Kniha vznikla na základě rozhlasových pořadů, respektive ze scénářů a přípravných materiálů pro pořad *Zaostřeno na moderní dějiny*, který vysílal Český rozhlas 6 v letech 2009 až 2013 a později Český rozhlas Plus v rámci pořadu *Historie plus*.

Jak uvádějí autoři v úvodu knihy, v každém díle rozhlasového pořadu a posléze v každém textu v knize přiblížili určitý historický trend nebo událost prostřednictvím vlastního slova, ukázek z knih nebo článků. Cílem pořadu a knihy bylo „poukázat na příčiny a důsledky zapomenutých či opomíjených událostí a fenoménů a opomíjených souvislostí anebo na nepřítli známé souvislosti událostí takzvaně všeobecně známých“ (s. 7).

V předkládané knize ovšem autoři zúžili téma z moderních dějin pouze na komunismus. Kniha tak představuje klíčové momenty historie a vývoje komunistických režimů, především ve střední a východní Evropě, základní dějinné trendy, historické události a charakteristiky totalitních levicových režimů. Sestává ze čtyřiceti pěti krátkých, několikastránkových textů. Každý z těchto textů představuje určitou událost dějin komunismu nebo „věci, v nichž se fenomén komunismu nějakým zajímavým či výstižným způsobem odráží“ (s. 7). Prostřednictvím těchto

na první pohled nesourodých textů se kniha snaží ukázat základní charakteristiky a rysy komunistických totalitních režimů a trendy jejich historického vývoje. Texty se věnují různým aspektům komunistické historie, od revolucí, válečných výbojů přes zákulisí politických rozhodnutí, propagandu a politické procesy až po odpor proti komunismu a jeho potlačování. Texty pojednávají jak o událostech českých, tak světových dějin. Kniha začíná textem o Pařížské komuně a popisem jejího levicového a totalitního charakteru a končí textem o obsazení gruzínského města Gori ruskou armádou v roce 2008. Jinak se ale všechny texty vztahují k událostem dvacátého století.

Kniha je rozdělena do čtyř hlavních částí. První část, nazvaná Dobyť moci a stalinismus, se zabývá především komunismem v Rusku – a později Sovětském svazu. Začíná kapitolou o Ruské revoluci a končí kapitolou o Stalinově smrti. V této části se pojednává o popravě carské rodiny, o fenoménu mumifikace předních komunistických funkcionářů, o ruských i českých monstrprocesech nebo o perzekuci církví. Druhá část knihy, nazvaná Válka a expanze, se věnuje snahám o šíření komunismu, od expanzivních válek po úsilí diplomatů. Najdeme zde texty týkající se tzv. zázraku na Visle, československo-sovětské tajné dohody o uranu, korejské války nebo invaze do Afghánistánu. Třetí část knihy, nazvaná Tání, reformy a vzpoury, obsahuje kapitoly o měnové reformě, povstáních v Německu, Maďarsku a Polsku nebo o Chruščovovu tajném projevu na XX. sjezdu Komunistické strany SSSR. Čtvrtá část Od normalizace k perestrojce se zabývá posledními fázemi dějin komunismu v Evropě v sedmdesátých a osmdesátých letech dvacátého století. Tato část zahrnuje například texty o vzniku polské Solidarity nebo o nástupu Gorbačova, ale obsahuje zároveň nejvíce kapitol týkajících se Československa – věnuje se například Antichartě, procesu se členy VONS či událostem na pouti na Velehradě v roce 1985.

Kniha Zaostrěno na komunismus se nezabývá jedním úzkým tématem vědecky, ale zpracovává obecnější téma, které ukazuje v souvislostech a v široké perspektivě. Tento fakt představuje zároveň plus i minus knihy. Sami autoři v úvodu přiznávají, že kniha si nemůže

dělat nárok na status vědecké publikace, neboť nevychází z žádného výzkumu ani studia v archívech, nepřichází s novými teoriemi, informacemi ani objevy (s. 8). Cílem knihy je něco jiného. Její pozitivní přínos tkví právě ve faktu, že představuje dějiny komunismu v souvislostech, neboť českým historiografickým pracím často chybí pohled na dané téma v širší perspektivě a analýza hlubšího kontextu. Vychází velké množství prací zaměřených na velmi úzké, specifické téma, které mají zcela jistě své důležité místo, nicméně jejich celospolečenský význam je diskutabilní. Tato kniha naopak zpracovává mnoho různých témat, jeví a události spjatých s různými časovými obdobími a s různými zeměmi. Autoři předkládají mozaiku fenoménů spjatých s extrémně levicovým přístupem ke světu, a i když zde není jasná jednotlicí linka ani samostatná podrobnější analýza komunismu obecně, i velmi vzdělaný čtenář bude mít po přečtení knihy pocit, že historii komunismu rozumí lépe. Skrze předkládané texty věnující se vybraným událostem vyvstávají paralely konkrétních historických událostí napříč časem a prostorem. Díky tomu lze v knize na některých místech sledovat i analogie se současnými událostmi, což může vést čtenáře také k lepšímu porozumění dnešní Evropě.

Kniha v sobě propojuje malé i velké dějiny. Příběhy jednotlivců, kteří měli nějakou významnou roli v dějinách komunismu, události, které se zdály bezvýznamné, ale přitom později měly velký historický dopad, i velké dějinné trendy. Zabývá se známými událostmi, stejně jako zapomenutými či obecně málo známými fakty.

Průřez dějinami komunistických režimů a jejich klíčových momentů přináší možnost povšimnout si fenoménů a procesů v dějinách a v totalitních režimech, které se neustále opakují a mají více či méně podobný průběh. To může čtenáře podnítit k přemýšlení o podobnosti mezi komunismem a nacismem, o společných rysech evropského a ruského komunismu a rozdílech mezi nimi nebo o již zmíněných paralelách se současnou politickou situací.

Další pozitivum knihy tkví také v tom, že autoři se nebáli napsat o českých dějinách některá fakta, která stále ještě není populární připomínat ani mezi odbornou veřejností. Kniha by mohla být ještě přínosnější, kdyby autoři

na některých místech přímo upozornili na společné rysy komunistických a nacistických režimů. Rovněž by mohlo být zajímavé věnovat pár kapitol myšlenkovému světu některých socialistických myslitelů a cestě od těchto myšlenek k jejich propagaci a uplatnění v praxi.

Kniha je vhodná pro laickou veřejnost, která si chce rozšířit obzory o to, co ji „ve škole nenaučili“, ale zcela jistě je přínosná také pro odbornou

veřejnost z řad sociologů a historických sociologů, kterým může chybět hlubší historické vzdělání a detailnější povědomí o dějinách dvacátého století. Těm kniha pomůže uvědomit si širší historické souvislosti a doplnit méně známá fakta do skládačky novodobých dějin.

Karolína Honsová

DOI: 10.14712/23363525.2017.32